

van Damme – S. Tezcan tarafından yayımlanmıştır (*Al-Rabghūzi, The Stories of the Prophets: Qışas al-Anbiyâ, An Eastern Turkish Version*, I-II, Leiden 1995). *Kıyasü'l-enbiyâ* üzerinde yüksek lisans (1992, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) ve doktora (1995, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) çalışması yapan Aysu Ata eseri iki cilt halinde (I, Giriş-Metin-Tıpkıbasım; II, Dizin) neşretmiştir (bk. bibl.; eserle ilgili çalışmalar için ayrıca bk. neşredenin girişi, I, s. XX-XXII).

BİBLİYOGRAFYA :

Rabgūzī, *Qışasü'l-enbiyâ* (nşr. Aysu Ata), Ankara 1997, I-II; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, s. XX-XXII; Rieu, *Catalogue*, III, 270; Mehmed Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1926) (haz. Orhan F. Köprülü – Nermi Pekin), İstanbul 1986, s. 286-289; J. Schinkewitz, *Rabgūzī Sentaksı* (trc. Sabit S. Payalı), İstanbul 1947; A. Bombaci, *Historie de la littérature turque* (trc. I. Melikoff), Paris 1968, s. 93-95; K. Ranke v.dğr., "Rabghuzi Fourteenth Century Turkish Folklorist", *Volksüberlieferung* (ed. F. Harkort v.dğr.), Göttingen 1968, s. 373-400; H. E. Boeschoten – M. van Damme, "The Different Copyists in the London ms. of the Qışas-i Rabghuzi", *Utrecht Papers on the Central Asia. Proceedings of the 1st European Seminar on the Central Asian Studies*, Utrecht 1985, s. 177-183; M. van Damme, "Rabghuzi's Qışas al-Anbiyâ", *Reconsidered in the Light of Western Medieval Studies: Narrationes vel Exempla*, *De Turcicis alisque rebus: Commentarii Henry Hofman dedicati*, Utrecht 1992, s. 7-37; a.mlf., "Rabghūzī", *EL* (İng.), VIII, 350; Faruk Sümer, *Eski Türklerde Şehircilik*, Ankara 1994, s. 87-88; Naile Hacıyeva, "Rabguzi'nin Kıyasü'l-enbiyâ Eserinin Bakü Yazması", *TDI*, sy. 514 (1994), s. 292-295; Talat Tekin, "Al-Rabghūzī, The Stories of the Prophets: Qışas al-Anbiyâ", *Türk Dilleri Araştırmaları*, V, Ankara 1995, s. 259-264; Seyfettin Erşahin, "Türklerin Hz. Muhammed Hakkındaki İlk Bilgi Kaynaklarından Kıyas-ı Enbiyalar: Kıyas-ı Rabguzi Örneği", *Diyanet İlmî Dergi*, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) özel sayısı, Ankara 2000, s. 197-224.

AYSU ATA

RÂBITA

(الرَابطة)

Müridin şeyhine gönlini bağlaması ve onu düşünmesi anlamında bir tasavvuf terimi.

Sözlükte "bağlamak" mânasındaki *rabt* kökünden türeyen ve "iki şeyi birbirine bağlayan ip; alâka, bağ, münasebet" anlamlarına gelen *râbita* kelimesi tasavvufta sâlikin kâmil bir mürşide gönlini bağlaması, onun sûret ve şeretini (hem yüzünü hem ahlâk ve davranışlarını) düşünmesini ifade eder. Tasavvuf tarihinde önceleri şeyhi sevmek, kalbini ona bağlamak, bu sayede ondan feyiz almak ve davranışlarını taklit etmek gibi uygulamalar bulunurken zaman-

la bunlar şeyhin sûretini düşünme şeklini almıştır.

Necmeddîn-i Kübrâ (ö. 618/1221) sâlikin kalbini şeyhe bağlamasının önemini vurgulamış, Şehâbeddin es-Sühreverdî de (ö. 632/1234) bu konuda, "Müridin şeyhine nazar ederek bütün dikkatini onda toplaması ve Cenâb-ı Hak'tan şeyhi üzerine gelen tecellîleri seyre dalması semâda kendi kendine hareket etmesinden daha hayırlıdır" demiştir. Bu rivayetler, râbita uygulamasının basit şeklinin VI (XII) ve VII. (XIII.) yüzyıllarda mevcut olduğunu göstermektedir. Bahâeddin Nakşibend'in ömrünün son döneminde yaptığı hac yolculuğunda müridi ve halifesi Muhammed Pârsâ'ya kendisine râbita etmesini ve sûretini düşünmesini tavsiye ettiği bilinmektedir. Ya'kûb-i Çerhî de müridi Ubeydullah Ahrâr'a Nakşibendî tarikatının âdâbını öğretirken sıra râbitaya gelince bu usulü sadece kabiliyetli müridlere anlatmasını istemiştir. Bu bilgilerden râbitanın o dönemde seçkin bazı müridlere tavsiye edildiği anlaşılmaktadır.

Hasan Attâr, tasavvuf yolunda teveccühün yapıldığı şeklini anlatırken önce şeyhin sûretini düşünmek gerektiğini, gelen feyizle hararetin tesiri zuhur edince kalbe teveccüh edileceğini kaydetmiştir. Abdurrahman-ı Câmî de teveccühü anlatırken râbita yapılacak şeyhin müşahade makamına ulaşmış, zâtî tecellîlere mazhar, görüldüğünde Allah hatıra gelen kâmil bir zat olması gerektiği üzerinde durmuştur. Kaynaklarda râbita uygulamasının tasavvufî eğitimin sadece başlarında gerekli olduğu ifade edilir. Zira kalben Allah'a yönelebilecek seviyeye gelen mürid için lüzumsuz ve mâsivâ olarak telakkî edilmektedir. Râbita ile alâkalı bazı rivayetlerde şeyhin sûretinin düşünüleceği ifade edilmiş, ancak ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Bu konuda ilk ayrıntılı bilgiye Ubeydullah Ahrâr'da rastlanır. Ona göre râbitada şeyhin iki kaşının arasını düşünmek gerekir. Çünkü burası feyiz mahalli olarak telakkî edilmektedir.

Sûfilere göre râbita kalbi dünyevî düşüncelerden temizlemek ve korumak, mürşidin ruhanîyetinden feyiz almak ve onun vasıtası ile Allah'ı hatırlamak, gıyabında mürşidle mânevî beraberlik ve muhabbet tesis etmek amacıyla icra edilir; bunların en önemlisi muhabbettir. Tasavvufî anlayışa göre mürid, şeyhinin davranışlarını taklit edebilmek ve onun mânevî halini kendi üzerine yansıtabilmek için şeyhini sevmelidir. Çünkü seven kişi sevdiğine benzemek ister. Sevgi ve ülfet şeyh ile mürid

arasında bir vasıttır. Bu sevginin gücü nisbetinde müride şeyhten mânevî hal siyayet eder.

XIX. yüzyıla kadar râbita hakkında önemli bir eleştiri yapılmamıştır. XIX ve XX. yüzyıllarda Hindistan'da kendisi de bir Nakşibendî Müceddidî olan Ahmed Şehîd Birilvî ile Siddîk Hasan Han Kannevci ve İstanbul'da Hâfız Seyyid Hoca başta olmak üzere bazı kişiler tarafından râbitaya eleştiriler yöneltmiştir. Eleştirenlerin çoğu râbitayı sadece bid'at olarak görürken Hâfız Seyyid Hoca hem bid'at hem şirk olduğunu ve putperestlik âdetlerine benzediğini öne sürmüştür. Bu eleştiriler üzerine bilhassa Nakşibendî Hâlidî mensupları râbitayı savunmak için eserler kaleme almışlardır. Eleştirenlerden bazıları râbitayı bir ibadet olarak algılamış, ibadetin de ancak Kur'an ve Sünnet'te belirlenebileceğini söylemiştir. Sûfilere göre ise râbita bir ibadet değil şeyh ile mürid arasında sevgi ve feyiz alışverişine vasıta olacak bir metottur. Râbitayı eleştirenler genellikle onu aynı zamanda bir itikad meselesi şeklinde görürken sûfiler eşini seven bir kişinin gıyabında onu düşünmesi gibi tabii bir hal olduğunu söylemişlerdir. Bu sebeple bazı sûfiler râbitayı "şeyhe tam bir muhabbet" diye tarif etmişler ve râbitada şeyhin sûretini düşünmek için özel bir gayrete gerek olmadığını, muhabbetin yeterli olduğunu, zaten seven kişinin sevdiğini düşüneceğini belirtmişlerdir. Râbitayı ayırtıdan ve kurallardan arındırarak şeyh ile mürid arasında tabii ve psikolojik bir iletişime dönüştüren bu yaklaşım daha sağlıklı olmasına rağmen bazı sûfiler dönemin geleneklerine uyararak râbitanın meşrûriyetini ispat etmek için konuyla ilgisi oldukça az olan âyet ve hadisleri delil olarak kullanmışlardır. Nakşibendiyye'de râbitaya özel bir önem atfedildiği ve onu savunmak için eser yazarların daha ziyade bu tarikatla mensup bulunduğu için râbita uygulamasının Nakşibendîler'e has olduğu zannedilmektedir. Halvetiyye, Kâdiriyye ve Çiştîyye başta olmak üzere birçok tarikatta râbita uygulanmaktadır. Tasavvuftaki "fenâ fi's-şeyh" tabiri de râbitanın özü olan şeyhi sevmenin bir başka ifadesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Necmeddîn-i Kübrâ, *Risâle ile'l-hâ'im* (nşr. Tevfik Sübhânî), Tahran 1364, s. 57-62; Şehâbeddin es-Sühreverdî, *Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 411; Abdurrahman-ı Câmî, *Serrîste-i Tarîk-i Hâcegân*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyüddin Efendi, nr. 3229, vr. 19^b-20^a; Hüseyin ed-Devserî, *er-Rahmetü'l-hâbiha fi zikri ismi'z-zât ve'r-râbita* (İmâm-ı Rabbânî, *el-Mektûbât: ed-Dürrü'l-meknûnâtî'n-nefise* [trc. M. Murâd el-Minzelevî] içinde), Mekke

1316, I, 184-280; Hâlid el-Bağdâdî, *Risâle fi işbâti'r-râbîta*, İstanbul 1284; Muhammed b. Abdullâh el-Hânî, *el-Behcetü's-seniyye*, Kahire 1303, s. 42-43, 46-48; Hâfız Seyyid Hoca, *Risâle fi ibtâli'r-râbîta*, MÜLİF Ktp., Genel, nr. 6941, ek-8, vr. 1^b-8^a; Yûsuf Şevkî Trabzonî, *Hediyetü'z-zâkirîn ve hüccetü's-sâlikîn*, Bulak 1303, s. 4, 10; M. Es'ad İbnü's-Sâhib, *Nûrû'l-hidâye ve'l-irfân fi sırri'r-râbîta ve'l-teveccüh ve hatmi'l-hâcegân*, Kahire 1311; Veliyyüddin b. Osman Birgivi, *Risâle-i Râbîta*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efen-di, nr. 2429, vr. 1^b-30^a; Abdülhakim Arvâsî, *Râbîta-i Şerîfe*, İstanbul 1342; İbrâhîm Hilmi el-Kâdirî, *Medâricü'l-hakîka fi'r-râbîta 'inde ehli't-tarîka* (nşr. Âdil Mahmûd el-Behiy - Abdüsselâm M. Saîd), İskenderiye 1381/1962, s. 18; Mahmut Sami Ramazanoğlu, *Musâhabe*, İstanbul, ts., VI, 151; Butrus Abu-Manneh, "Khalwa and Râbîta in the Khâlidi Suborder", *Naqshbandis* (ed. M. Gaborieau v.dğr.), İstanbul-Paris 1990, s. 289-302; F. Meier, *Zwei Abhandlungen über die Naqshbandiyya*, İstanbul 1994, s. 54 vd.; Reşid Rızâ, "er-Râbîta 'inde'n-Nakşbendiyye ve tâtû'l-mürîd li-şeyhîhi", *el-Menâr*, XI/7 (1326/1908), s. 504-515; XII/2 (1327/1909), s. 102-104; İrfan Gündüz, "Tasavvufî Bir Terim Olarak Râbîta", *MÜLİF*, sy. 7-8-9-10 (1989-92), s. 243-274; Rifat Okudan, "İnsânî Bir İnsiyak Olarak Râbîta", *Tasavvuf*, sy. 10, Ankara 2003, s. 201-218.

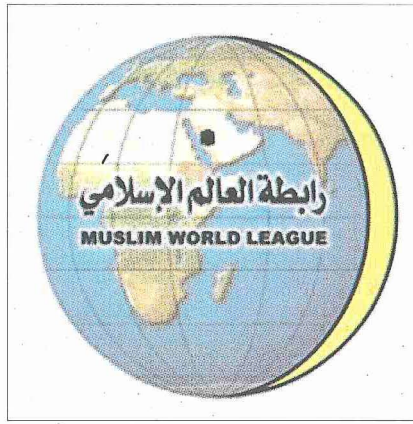
NECDET TOSUN

RÂBITATÜ'L-ÂLEMİ'L-İSLÂMÎ

(رابطة العالم الإسلامي)

İslâm ülkeleri arasında
dinî koordinasyonu
ve yardımlaşmayı sağlamak amacıyla
kurulan teşkilât.

18 Mayıs 1962'de hac sırasında düzenlenen Genel İslâm Konferansı'nda (el-Mü'temerü'l-İslâmiyyi'l-âm) alınan kararla Mekke'de kurulan Râbitatü'l-âlemi'l-İslâmî (Muslim World League, Dünya İslâm Birliği), genelde İslâm coğrafyasını tehdit eden komünizmle karşı müslüman halkları korumak amacıyla ve o yıllarda İslâm ülkelerinde aşırı boyutlara ulaşmış olan milliyetçilik hareketlerini frenlemek için düşünülmüştü; ana hedefi ise İslâm ülkeleri ve müslüman toplumların maddî ve mânevî ilerlemesini sağlamak, aralarındaki birlik ve dayanışmayı temin etmek ve İslâm mesajını dünyaya duyurmaktır. Üye ülkeler arasında tam bir eşitliği hedef olarak çalışmalarına başlayan teşkilâtın kurucu heyeti başlangıçta yirmi bir kişi idi. Halen Râbîta'yı yöneten heyet 1990'lı yıllarda altmış kişiye ulaşmıştır ve çeşitli İslâm ülkelerini temsil eden âlim, devlet adamı ve tecrübeli yöneticilerden oluşmaktadır. Kurucu heyetin başkanı Suudi Arabistan'ın başmüftüsü Muhammed b. İbrâhîm Âlûş-Şeyh, meclis üyeleri ise Ebü'l-Hasan en-Nedvî (Hindistan), Saîd Ramazan (Mısır),

Râbitatü'l-âlemi'l-İslâmî'nin logosu

Ebü'l-A'lâ el-Mevdûdî (Pakistan), Allâl el-Fâsî (Fas) gibi ilim ve devlet adamları, sekreterleri de Suudi Arabistan'ın eski maliye bakanlarından Muhammed Sürûr es-Sabbân idi. Hemen bütün üyeler 1953 yılında Kudüs'te toplanan Genel İslâm Konferansı'nda aktif rol almış kişilerdi. Kudüs başmüftüsü Emîn el-Hüseynî ve Suudlu âlim Abdülazîz b. Bâz kuruluşun diğer önde gelen başkanları, Muhammed Ali el-Harekân ve Abdullah Ömer Nasîf de genel sekreterleri arasında yer aldılar; bugünkü genel sekreter ise Abdullah Abdülmuhsin et-Türkî'dir.

Uluslararası sivil bir kurum statütüsünde olan Râbîta, İslâm Konferansı Teşkilâtı ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin faaliyetlerine katılmakta, aynı zamanda Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) örgütlerinin üyesi bulunmaktadır. Yıllık 120 milyon riyal civarındaki (2005) bütçesinin % 90'ı Suudi Arabistan Krallığı tarafından karşılanmakta, geri kalan kısmını özel kişi ve kurumların yardımları oluşturmaktadır. Râbîta, İslâmî prensiplere uygun yaşamaları konusunda müslümanları aydınlatmak, İslâm'a hizmet için çalışan kişi ve kurumların çalışmalarına destek vermek, aralarındaki iş birliği ve tecrübe aktarımını sağlamak, İslâm'a davet konusunda yeni metodlar geliştirmek ve uygulamak, eğitim, öğretim, iletişim ve kültür alanlarında İslâm ülkeleri ve müslüman toplumların seviyesini yükseltmek, hac mevsiminde Mekke'de bir araya gelen müslüman önderlerin katkısıyla bütün dünyada müslümanlar arası birlik ve dayanışmayı sağlamak,

müslümanların ortak dili olan Arapça'nın öğretimini yaygınlaştırmak, müslümanları aydınlatıcı toplantılar düzenlemek, yayınlar yapmak, eğitimli ve bilinçli kadrolar yetiştirmek, bu kadrolar için burslar vermek, camilerin müslümanların hayatındaki rolünü daha etkin bir hale getirerek yeni camilerin inşasına yardımcı olmak, ekonomik sebepler, savaşlar veya doğal afetler yüzünden yardıma muhtaç duruma düşen müslümanların ihtiyaçlarını gidermek gibi amaçları gerçekleştirmek için kurulmuştur. Değişik ülkelerde otuz beş büro (2005), on altı İslâm merkezi (2005), kendisine bağlı çalışan maaşlı veya gönüllü kadrolar, düzenlediği kongre, sempozyum ve diğer ilmi, kültürel ve sosyal etkinlikler ve yayınlarıyla faaliyette bulunmaktadır.

Eğitim konusuna özel bir önem veren Râbîta, Mekke'de 1983 yılında İmam ve Davetçi Yetiştirme Enstitüsü (Ma'hadü'l-dâdî'l-eimme ve'd-duât), Moritanya'da 1980'de lise seviyesinde İslâmî İlimler Okulu, Komor adalarında 1988 yılında ilköğretim seviyesinde 4000 öğrencinin öğretim gördüğü altı adet okul açmıştır. Nijerya ve Nijer'de ilköğretim ve lise seviyesinde okullar açan Râbîta, Bengladeş'te meslekî eğitim okulu projesini hayata geçirmiştir. Halen bu okullarda eğitim ve öğretimin devamı Râbîta'nın desteğiyle sağlanmaktadır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde öğrenim gören çok sayıda müslüman öğrenciye burs veren Râbîta, aynı zamanda bir eğitim ve öğretim merkezi olarak gördüğü cami ve mescid inşasına özel önem vermektedir ve bu konudaki projeleri desteklemektedir. Râbîta, müslümanların aynalıkta bulunduğu ülkelerde doğrudan merkeze bağlı bürolar açarak onların kültür düzeylerini geliştirmek ve siyasî haklarını elde etmelerine yardımcı olmak yönünde çalışmalar yürütmektedir. Bu bürolar özellikle Afrika ve Balkan ülkeleriyle Ukrayna gibi eski Sovyet cumhuriyetlerinde faaliyet göstermektedir.

Râbîta'nın etkinliklerinden biri de İslâm ülkelerinin önde gelen âlim, düşünür ve davetçilerinin bir araya gelip müslümanların güncel meselelerini tartıştıkları geniş katılımlı Genel İslâm Konferansı'nın düzenlenmesi olup bu konferans 1962, 1965, 1987 ve 2002 yıllarında toplanmıştır. Ayrıca 2002'den itibaren her yıl Mekke'de hac döneminde benzer konuların görüşüldüğü Mekke-i Mükerrre Kongresi tertip edilmektedir. Faaliyetlerinin daha verimli bir şekilde yürütülebilmesi için Râbîta 1975 yılında Dünya Camiler Birliği'ni, 1977'de İslâm Fıkıh Akademisi'ni ve İslâm